

Past jménem druhý pilíř

Jaroslav ŠULC

Od Nového roku se pro občany, kteří musí být jednak starší 18 let, jednak už nesmějí mít priznaný státní starobní důchod, otevírá problematiku možnost zapojit se do privátního fondového II. pilíře českého důchodového systému.

Pokud se tak dobrovolně rozhodnou (do určitého termínu, to záleží na věku), poté budou mít na desítky let dopředu, vlastně až do doby odchodu do starobního důchodu, zákonnou povinnost nejen trvale vyvádět z I. pilíře 3 % svých odvodů a přeměrovat je do II. pilíře, ale současně budou mít druhou povinnost k nim přidávat ještě další 2 % odvodu z výpočtového základu (dříve z hrubé mzdy). Do II. pilíře tak bude směřovat celkem 5 % plateb na sociální pojištění každého z potenciálních účastníků. Každý, kdo se i jen okrajově o svůj budoucí důchod zajímá, si měl možnost v poslední době přečíst nepochybně množství článků či slyšet spousty besed a komentářů na toto téma. Nekompromisně je třeba říci, že v drtivé většině jde o neúplná sdělení, mnohdy polopravdy a někdy o naprosté blábol. Pokusme se na omezeném rozsahu této dvoustrany reagovat na pět typických tvrzení a otázek týkajících se vstupu do II. pilíře – uvést klíčová pro a proti. Nalijme si čistého vína a úsudek ať si udělá čtenář sám.

1. Do II. pilíře jako čerstvý vysokoškolák s výborným nástupním platem určitě vstoupím, protože mi za čtyřicet let, až půjdu do penze, dá stát místo slušné penze jen almuznu.

K vysokému nástupnímu platu blahopřeji. Spousta absolventů, kteří to štěstí neměli,

totiž dnes hledá jakoukoliv práci a v dohledné době to nebude lepší. Jen vám přeji, abyste to štěstí na dobrý plat měl až do penze. Když vstoupíte do II. pilíře – a říkám rovnou, že ten je „šitý“ především a jediné pro vaši věkovou a příjmovou kategorii (více pro muže než pro ženy) – tak budete mít jediné dvě jistoty, bohužel obě negativní:

- dobrovolně si zvýšíte důchodovou daň o 2 % (o ty bude každý váš měsíční příjem nadále nižší),

- dobrovolně se vzdáváte asi desetiny budoucího starobního důchodu od státu.

Tedy ty kladné argumenty pro vstup. Předně: je velmi pravděpodobné, že i v budoucnu bude I. pilíř hodně solidární. To sice znamená, že čím absolutně vyšší budete mít celoživotní příjmy, tím i absolutně vyšší budete mít doživotní státní starobní důchod. Ale měřeno relativně, poměrově, je to přesně opačně – čím vyšší plat, tím bude důchod relativně, tj. poměřováno k němu, nižší.

Jestli lidé s průměrným příjmem budou mít důchod někde okolo 40 % své hrubé mzdy, tak lidé s trojnásobným příjmem jen asi 25 až 30 % hrubé mzdy. To proto, aby zbyly peníze na 2/3 lidí, kteří již dnes pobírají méně, než činí celostátní průměrný příjem, a odchodem do penze by jim hrozila doživotní chudoba. Proto lidé s polovičním hrubým příjmem odcházejí do penze s důchodem, který je a bude roven asi třem čtvrtinám jejich předchozí mzdy.

Druhý pilíř je připraven hlavně pro mladé a bohaté, protože 3 % vysokých odvodů z vysoce nadprůměrného platu do II. pilíře už nebudou podléhat solidaritě při výpočtu penze – zůstanou na osobním účtu daného občana. Celá finanční výhodnost je založena na optimistickém předpokladu, že penzijní společnosti budou umět tyto peníze dlouhodobě zhodnocovat aspoň tak, aby byl pokryt zákonný pokles penze v důsledku rozhodnutí o opt-outu (vyvázání peněz z I. pilíře).

2. Rozdělit peníze mezi I. a II. pilířem, nebo dokonce i III. pilířem přece znamená zmenšit riziko případné ztráty.

Asi máte na mysli tradiční pořekadlo, jak je

moudré nedávat všechna vejce do jednoho košíku, ale raději do dvou či více pro případ, že s ním upadnete a všechna by se rozbila.

Všimněte si, že již se nikdo neobtěžuje říkat, že – zůstanu u tohoto obrazného pří- měru – ten druhý košík přece něco stojí. Takže tvrdím, že neznám seriózní studii, která by jednoznačně prokázala, že součet dílčích rizik z provozu prvního, druhého či třetího pilíře by byl nutně nižší než jen samotné riziko selhání I. státního pilíře průběžných penzí. A tvrdím, že na rozdíl od rizik příznačných pro druhý či třetí pilíř, z nichž všechna ani pořádně neznáme, jsou rizika I. pilíře dostatečně prozkoumána a máme více než sto let trvajících zkušenost prakticky ze všech vyspělých zemí s tím, jak jim lze čelit.

3. Takže není pravda, že stát za pár let už nebude mít na důchody?

Ne. Je to klasický marketingový trik – vyděsit a zpanikařit lidi a tím vytvořit prostor pro dealery penzijních společností, nabízejících „záchranu“ v podobě penzijního spoření. Od doby, kdy měli tyto zprostředkovatelé naposlady „žně“ v podobě stamilionových provizí za uzavírání „starých“ smluv o stavebním spoření, už uplynulo deset let. Následoval byznys s investičními životními pojistkami, tam se také dost tržlo, než to šlo v roce 2008 pod vodu, a tady se u II. a III. pilíře zase jednou otevírá kšeft desetiletí. Proto tak zpackaný zákon, proto ten neuvěřitelný nátlak penzijní lobby, proto tolik arogance při jeho proválcování v Parlamentu.

Důvod, proč již nyní „není na penze“, tedy že na důchodovém účtu v I. pilíři chybí počínaje rokem 2009 asi deset procent pří- jmů, je prostý – zhruba ze tří čtvrtin to je nutný důsledek jednak tzv. Topolánkova batohu z roku 2008 a asi jen ze čtvrtiny to je možné připsat na vrub již čtvrtým rokem trvajících ekonomické krizi. Jen minimálně rostou mzdy, je vysoká nezaměstnanost, spousta firem neplatí zákonně odvody a dramaticky se rozšiřuje práce načerno,

samořejmě opět doprovázená neplacením odvodů. Jinými slovy – pokud by se „ucpaly díry“ v příjmech důchodového účtu a vrátila se legislativa před rok 2008, bilance I. pilíře by byla okamžitě blízko rovnováže a mohla by v ní zůstat příštího skoro 40 let a po krátkém zakolísání v důsledku přílivu „Husákových dětí“ do penze po roce 2045 pak až do konce století. To je mimochodem závěr opsaný z oficiální vládní statistiky, která byla obsažena v důvodové zprávě k takzvané „malé“ důchodové reformě, kterou se razantně prodlužuje věk odchodu do důchodu a snižuje napětí na důchodovém účtu. Podaří-li se udržet vysokou hladinu zaměstnanosti a dobrou platební/odvodovou morálku a sniží-li se umělý a krátkozraký výpadek příjmů na penze od OSVČ, bude na důchody vždy peněz dost.

V rádcích jsou pak občané (senioři i lidé mladší včetně skupiny, která riskne opt-out), dále provozovatelé (dnešní penzijní fondy, resp. do budoucna „transformované penzijní fondy“, nové „účastnické“ penzijní fondy či penzijní společnosti). A konečně nutno zmínit rizika, která bude podstupovat stát (jako klíčový subjekt veřejných financí a v současnosti garant výplat penzí z I. pilíře). Otevřením II. pilíře se počet rizik znásobuje a některým přitom fakticky nelze čelit. Také tuto zkušenost už řada zemí učinila. Naše vláda je, zdá se, nepoučitelná.

5. Mám tedy rozdělit peníze mezi I., II. a III. pilíř, nebo ne?

Ano, určitě, ale na druhý pilíř raději zapomeňte. Třebáže kdo tam vstoupí, o své peníze asi nepřijde navzdory tomu, že dnešní pozici bylo jasně řečeno, že bude zrušen.

populace mají smlouvu o penzijním připojištění. To funguje dobře, byť je pro stát extrémně drahé. Avšak jak jasně ukázal nával u přepážek penzijních fondů v říjnu a listopadu, dalších asi čtvrt milionu lidí ocenilo médii úporně zamlčovaný fakt pravého kouzla nereformovaného penzijního připojištění, ve kterém celé investiční riziko nesou akcionáři penzijních fondů! Klient se „starou“ smlouvou, který nepodlehne tlaku dealerů a nepřejde na „reformní variantu“, tak má vedle „kladné nuly“ ještě obrovskou jistotu vysokého výnosu. Dosud to bylo až 50 % na každou měsíční platbu. Od Nového roku to bude sice méně, ale i tak mnohonásobně více než na jakémkoliv vkladu v bance, a to na základě zákonem priznaného státního příspěvku. Navíc asi na milion smluv přispívá také zaměstnavatel, a je to na účtech rychle vidět. Pokud by se příspěvky

HLAVNÍ RIZIKA JEDNOTLIVÝCH PÍLÍŘŮ ČESKÉHO DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU PODLE JEJICH NOSITELŮ

Subjekt/pilíř	1. pilíř státních důchodů	2. pilíř (nového) důchodového spoření	3. pilíř penzijního připojištění
Důchodci	<ul style="list-style-type: none"> ■ Demografické ■ Pokles kupní síly penze ■ Selhání státu 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Žádné riziko (z definice) 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Nízké reálné výnosy ■ Legislativní (odebrání státní podpory)
Osoby v produktivním věku	<ul style="list-style-type: none"> ■ Legislativní (růst sazeb odvodů) ■ Generační křivda ■ Přesun významné části peněz do 2. pilíře ■ Selhání státu 	<ul style="list-style-type: none"> ■ O 2 % zvýšené platby a snížená státní penze pro účastníky opt-outu ■ Nejistota, zda výnos z důchodového spoření bude kompenzovat srovnatelně nižší státní důchod ■ Asi pět desítek rizik příznačných pro fondové systémy, které by se přenesly na klienty, zejména riziko: <ul style="list-style-type: none"> ■ tržní (tj. měnové + úrokové + akciové) ■ operační ■ likviditní ■ kreditní ■ daňové ■ kolaterální ■ fúze ■ svěřecké ■ prodejců ■ aktuárské ■ reputační ■ skryté ■ fraudu ■ informačních technologií ■ compliance ■ právní ■ soudní ■ účetní ■ selhání protistrany ■ riziko jejich vzájemné korelace 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Nízké reálné výnosy ■ Legislativní (odebrání státní podpory) ■ Z nízkých měsíčních plateb účastníků a krátké pojistné doby nelze generovat potřebné vysokou finální částku úspor ■ Nová část – doplňkové penzijní spoření – přenesla investiční riziko z akcionáře na klienta, proto je nutné i zde uvést asi pět desítek rizik příznačných pro fondové systémy – viz sousední sloupec
Penzijní fondy/ společnosti	<ul style="list-style-type: none"> ■ Teoreticky žádné riziko (z definice) 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Viz inkasování ztrát v důsledku realizace některých z výše uvedených asi pět desítek rizik příznačných pro fondové systémy 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Asi pět desítek rizik příznačných pro fondové systémy u transformovaného penzijního připojištění ponese dál penzijní fond/společnost, u nového doplňkového penzijního spoření je přeneseno z akcionáře na klienta
Stát	<ul style="list-style-type: none"> ■ Riziko případně přílišného zájmu o II. pilíř, což bude přímo úměrné oslabení toku peněz do I. pilíře, prohloubí se schodek penzijní bilance 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Riziko účinné ochrany svých občanů jako potenciálních klientů penzijních společností před nekalými praktikami (není dokončena akreditace finančních poradců) ■ Systémové riziko v případě zhroutení finančních trhů a ztráty významné 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Riziko podstatného růstu státní podpory a dopadu do veřejných financí

4. Přináší penzijní reforma nějaká nová rizika?

Rizik je mnohem víc, než se nám obecně tvrdí – proto mluvím o nalévání čistého vína. Pokusil jsem se ty hlavní vyjmenovat v jednoduché tabulce, jejich celkový počet je kolem sedmdesáti. Ve sloupcích uvádím jednotlivé pilíře českého penzijního systému po reformě, jak bude vypadat po 1. lednu.

Za rozumný považuji postup, kdy by se měl každý podle svých možností na důchod včas seriózně finančně připravovat. Základem je u státního pilíře platit ne minimální, ale maximálně vysoké možné odvody, hlavně u OSVČ, jinak většinu z nich čeká ve stáří nuzota. Dnešní „výhodná“ právní úprava je zlomyslná past. A co se týče doplňkových důchodů? Už asi dvě třetiny české dospělé

klientů ještě výrazněji zvýšily, třeba tak, aby člověk dosáhl na maximální státní podporu i daňové úlevy, pak je celý II. pilíř vlastně zbytečný, nedemokratický, drahý a také hodně riskantní. Po pravdě řečeno, kdo má dost peněz, ten si cestu k dobrým finančním investicím, kterých je na trhu spousta, snadno najde. A většině nepřilíš bohatých občanů penzijní připojištění docela vyhovuje.